

El ritual de possessió eclesiàstica de Riudoms l'any 1785

Eugeni Perea Simón

Mercès a l'estudi de la documentació que ens ha pervingut podem seguir la realització dels rituals de possessió feudal sobre el territori i vila de Riudoms, amb inclusió del poder efectiu sobre d'ella, fins a principis del segle XIX, bo i que, aquesta pràctica, ja formi part d'un sistema periclitat o anacrònic, és a dir, superat per noves estructures polítiques i socials.

En el "Llibre de notas y decysions de la vila de Riudoms"¹, es trobem diverses escriptures, a modus de consuetes, seguides del corresponent registre notarial conforme s'han realitzat els actes de possessió eclesiàstica. La darrera anotació fa referència a la visita del 21 d'abril de l'any 1818². Nosaltres, en aquest cas, estudiarem la corresponent a l'any 1785 per contenir una de les redaccions més descriptives i completes pel que fa al cerimonial propi de l'acte, si més no, que nosaltres coneguem.

El document assenyala com ha de ser rebut l'arquebisbe en la seva entrada a Riudoms; la invitació a la cerimònia dels prohoms i notables de la vila; detalls del ritual públic de l'ofrena de productes de la terra i monetàries i posterior dispersió d'aquests en senyal del domini civil. Destaquem l'accent que hom posa en el gest o en l'articulació dels elements físics de la possessió corporal, simbolismes, dels quals, la mentalitat medieval i moderna, n'era tant depenent. Finalment, l'acte de les claus, entrant i sortint de les presons, que simbolitza els drets d'administració de justícia.

El protocol i el ritual celebrat no sembla diferenciar-se gaire dels d'altres indrets. Coneixem el cas de Montroig³, contemporani del nostre exemple, ja que es tracta d'una visita de l'any 1804. En un ambient completament diferent, Coral Cuadrada assenyala el cas de Sant Vicenç i Vilassar al segle XVI en descriure i analitzar el procés de venda d'un castell.

La importància del nostre document radica en diversos calents: econòmics, socials o polítics, però, també i bàsicament, en la pervivència que transllueix de les estructures feudals, amb un ordre jerarquizat, una llibertat limitadíssima i una submissió rural efectiva que sintetitzen algunes claus del sistema i el perllonguen fins, gairebé, l'època contemporània. Per això, resulta difícil limitar èpoques, circumscriure-les a uns períodes concrets, ja que, en mantes ocasions, bo i que han estat tallades les branques guies d'un sistema, en perviuen una multiplicitat d'arrels amb brostades constants pel camp social.

Pel que fa a la transcripció del document, mantenim la grafia del text, únicament, en normalitzem l'accentuació, els apòstrofs i les partícules. D'acord amb la normativa, hem completat les abreviatures, les quals assenyalarem entre claudàtors.

* * *

Dia 10. Juny 1785. dia d'ora donar avis al Sr. Batlle com lo dia vequens desde Alforja passaria a esta per lo dit fi, qui ho participará als Sr. Regidors; estos convidan, o avisan a algunas personas de distincion del poble, los quals junts a la Casa del Ajuntament, esperan que arriba lo Sr. Pr(i)or (qui regularmente posa com deu posar, o hospedar a Casa lo señor batlle) y luego de tener noticia de son arribo, lo Ajuntament envia dos comissionats de las personas tenen convidadas, a donar la benvinguda a dit pr(i)or y al mateix temps per acompañar-lo fins a la casa de la Vila, ahont lo reb lo Ajuntament, e inmediatamente sense detenir-se van a la Plassa de la Igl(esi)a y devant la Badia, o Rectoria, ahont deu lo Ajuntament tenir previnguts dos o tres banchs de la

La darrera anotació del "Llibre de notas y decysions de la vila de Riudoms" fa referència al ritual de possessió eclesiàstica celebrat el 21 d'abril de l'any 1818.

"Noticia⁵ del modo se deu rebre y se rebé al pr(i)or del il(ustríssim) m s(eny)or arquebisbe de Tarragona, al venir a prendre possessió a esta vila, de baró d'ella, segons lo practicat per lo rev(erendíssim) D(octo)r Anton Company pr(i)or substituhit del il(ustríssim) y rev(arendíssim) s(enyor)or Fr(a) D(o)n Fran(cis)co Armanyà⁶ arquebisbe meritíssim de dita Metròpoli, vuy dia 11, Juny 1785, a las sis horas y mitja de la tarde; essent batlle⁷ March Massó y Regidors Pere Joan Gispert, Ramon Figuerola, Joan Urgellés, Joseph Font y Fran(cis)co Cabrer, Diputats Joseph Gil y Joan Vilaltella, Pr(i)or Sindich J(oseph) Moragas y Sindich Personer Josep Fontseré y Guinart.

Dia 10 Juny, dit Pr(i)or donà avis al S(eny)or batlle com lo dia següent desde Alforja passaria a esta per lo dit fi, qui ho participará als S(enyo)rs reg(ido)rs; estos convidan, o avisan a algunas personas de distincion del poble, los quals junts a la Casa de l'Ajuntam(en)t⁸, esperan que arriba lo pr(i)or de l'il(ustríssim) (qui regularmente posa com deu posar, o hospedar⁹ a Casa lo señor batlle) y luego de tener noticia de son arribo, lo Ajuntam(en)t envia dos comissionats de las personas tenen convidadas, a donar la benvinguda a dit pr(i)or y al mateix temps per acompañar-lo fins a la casa de la Vila, ahont lo reb lo Ajuntam(en)t¹⁰, e inmediatamente sense detenir-se van a la Plassa de la Igl(esi)a¹¹ y devant la Badia¹², o Rectoria, ahont deu lo Ajuntam(en)t tenir previnguts dos o tres banchs de la

lgl(es)ia per asentar-se lo ajuntam(en)t¹³ y convidats, y una cadira de brasos per asentar-se lo pr(i)or y una taula, ab sa cuberta, un missal¹⁴ y un plat ab blat, altre ab ordi, y altre ab tres ous ab ar-dits¹⁵, y una canadella de oli, y altra de vi¹⁶; y al arribar allí y assentats, los s(en-yo)rs de l'ajuntam(en)t prestan lo sagrament¹⁷ y omenatge¹⁸ a dit pr(i)or com han fet sos antecessors, ab la prom(es)ja de que juria dit pr(i)or de guardar tots los privilegis¹⁹, usos²⁰ y costums²¹ de est poble, com han fet sos antecessors. I en seguida dit pr(i)or jura lo predit, e immediatam(en)t pren lo blat, ordi, diners y demés de sobre la taula, hi ho esparsels per la plaza en señal de la pos(sessi)ó que preten pendrer, y luego después se posa y lleva un guan en señal de la jurisdicció civil y desembaña la espasa y la enarbola a l'ayre en señal de jurisdicció criminal²² y luego de finida la funció, lo pr(i)or y ajuntam(en)t se'n van a las presons²³ y pren pos(sessi)ó de aquellas tancant y obrint las portas y desde luego de finit assó se'ns pujan dalt de la Casa del Comú se despedeixen, se'n va lo pr(i)or y batlle, y se queda lo ajuntam(en)t fins son fora. Esto es lo que deu fer-se; antes anavan a donar-li po(sessi)ó dels portals, al Portal Davall²⁴, pero com al p(re)se)nt no ne existeix ningun²⁵ se omittí diligència. De tot lo que sen lleva acte per part del pr(i)or y per part de l'ajuntam(en)t, cada un ab son not(ar)l simul estipulants, y asolas cloents." ●

NOTES:

1. "Llibre de notas y decysions de la vila de Riudoms comansant als (borrós) de Abril de l'any 1668". Arxiu Històric Municipal de Riudoms (AHMR), v. 302.

2. *Ibidem*, f. 85r. Apuntem que, oficialment, les jurisdiccions senyoriales ja havien estat abolides a les Corts de 1813.

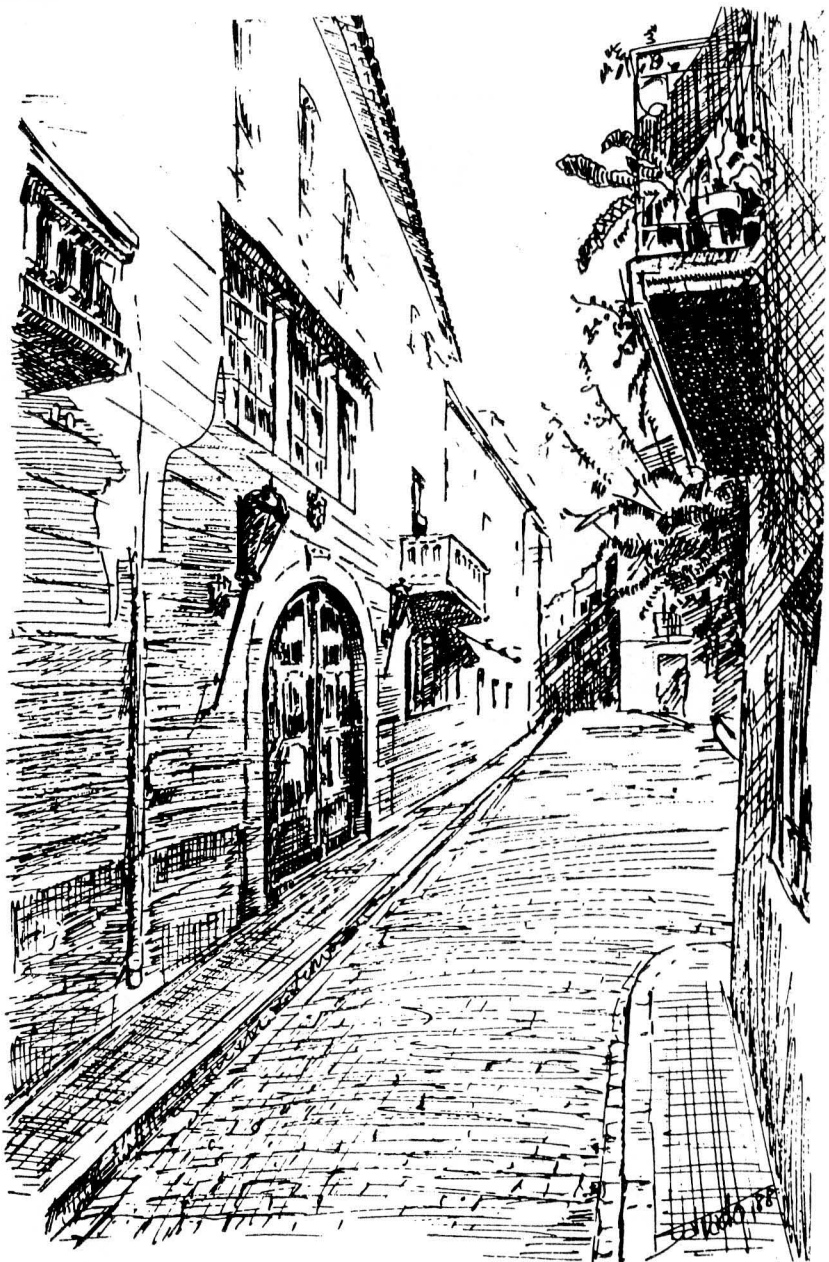
3. Francesc RIBA i MESTRE: *Història de Mont-roig*. Centre d'Estudis de la comarca de Reus. Reus, 1983, pp. 47-48.

4. Coral CUADRADA: "Vers l'adquisició d'una mentalitat feudal: Pere des Bosc, ciutadà de Barcelona i la compra dels castells de Sant Vicenç i Vilasar (segle XIV)" in *Acta Medievalia*, 3. Universitat de Barcelona (1986), pp. 179-199.

5. *Llibre de notas...* fs. 85r. l ss. 190x310 mm.

6. Francesc Armanyà i Font (1785-1803), de Vilanova i la Geltrú (Garraf). El 30 de maig de l'any 1785 va prendre possessió de la mitra de Tarragona a través del seu procurador l'arcidia Fruits Llorens, ratificant-la, ell mateix, per la jurisdicció civil el dia 6 del mes següent. Segons la Informació que dona Emili MORERA, *Tarragona Cristiana*, v. V, p. 439, l'arquebisbe va visitar dues vegades tota la diòcesi, però, a Riudoms, no consta que hi vingués, enviant-li el seu delegat Anton Company, si més no, en la seva primera visita després d'accedir a la seu de Sant Fruitós.

7. El batlle era l'administrador al servei d'un senyor, amb autoritat delegada, en aquest cas, de l'arquebis-

El Cerimonial de rebuda tenia lloc a la Casa de la Vila (Arxiu "LF": Dibuix de Josep M. Salvadó)

be. Sobre les seves funcions, en el període medieval i pel que fa a la nostra vila, cf. Ezequiel GORT: *Riudoms als segles XII i XIII*. Centre d'Estudis Riudomencs "Arnau de Palomar". Quaderns de divulgació cultural, 12. Riudoms, 1987, pp. 18 i ss.

8. En aquesta data la Casa de la Vila ja es troba a l'emplaçament actual, a la plaça de l'Om.

9. El fet d'hostejar-se a casa del batlle, és un dret senyorial regulat mitjançant pactes.

10. L'Ajuntament és una figura corporativa que s'imposa amb el decret de Nova Planta, suplint, així, els consells o universitats que havien regit l'administració local fins el 1714.

11. La plaça de l'Església és el lloc on s'administra justícia, on es troben les sitges de gra i de l'aigua (d'ací el seu nom primitiu, plaça del Sitjar), on tenen lloc els actes públics més importants. Emplaçada prop de l'església i del fossar, l'encontorn coincideix exactament amb el propi de les sagreres que Ascarí i Mundó documenta al segle IX a Sant Antoni de Vilamajor. A més, al lloc hi havia el pati del Castell: "lo pati del castell situat dins la plasa dita lo citjar" AHMR, *Llibre d'actes*, doc 789 (14-3-1762). amb aquesta referència documental pot confirmar-se la hipòtesi apuntada per Gort sobre

l'emplaçament del castell, *opus cit.*, p. 24: "Molt aprop (de l'Església) hi havia el castell (¿en part dins el solar de l'actual església?, ¿en part al solar de la plaça?)".

12. La casa del rector es troba enfront de la plaça del sitjar, cantonada amb el carrer de Sant Jaume, el fossar i la mateixa església parroquial, documentada des del segle XVI, cf. Eugeni PEREA: *Toponímia del terme i de la vila de Riudoms*. Barcelona (1979).

13. Per la documentació consultada sabem que l'Ajuntament té en propietat diversos bancs de l'Església revestits de domàs vermell i que sol utilitzar en les seves assistències corporatives als actes litúrgics.

14. Als actes i contractes medievals es jurava sobre els quatre evangelis per donar més fermesa al fet jurídic. En realitat és una forma de donar validesa, interposant l'element diví a qualsevol acte humà. Els llibres sagrats calla que fossin "tocats corporalment" Pierre BONNASSIE: *Catalunya mil anys enrera (segles X-XI)*, 2 *Economia i societat*. Ed. 62. Barcelona (1981), p. 188; cf. també françois Luis GANSHOF: *El feudalismo*. Ariel. Barcelona (1985), p. 56. El missal és el resultat de la fusió, en un sol volum, del leccionari i de l'antifonari de la missa, del sacramenti i d'altres elements com són els evangelis. Ens ha pervingut la dita "jurar sobre els evangelis",

com a testimoniatge d'allò que fem o diem.

15. L'ardit és una moneda catalana de billó dels segles XVI al XVIII, la qual perdurà fins al segle XIX. Els ardots barcelonins eren de billó amb un alt contingut d'argent, amb diverses equivalències, segons l'època.

16. Balt, ordi i vi, productes de la terra i del treball dels homes que s'ofereix al senyor com a censal, en aquesta ocasió, simbòlicament.

17. Jurament de fidelitat, documentat a Europa des del segle IX. GANSHOF, *opus cit.*, p. 58.

18. L'homenatge es compon de dos elements feudals que s'han conservat: la *immixto manuum*, el vassal posa les mans entre les del seu senyor, el qual les hi tanca. El segon element és una declaració de voluntat. BONNASSIE, *opus cit.*, p. 188 ss.

19. En el dret català, disposició d'excepció concedida pel rei a una població o territori, amb l'obligació, per part de l'atorgant o representats, de jugar-ne l'obervància.

20. Forma part del dret consuetudinari que sol conviure, com a supletori, amb algunes lleis escrites.

21. Els costums, per tal d'obtenir força de llei, calia que fossin raonables, espontanis, repetits o prescrits i provats, i podien ésser escrits o no.

22. L'arquebisbe tenia les dues jurisdiccions sobre el poble: la civil i la judicial.

23. Les presons locals, les trobem documentades des del segle XVI: "que sia tret de la preso y sia aportat al castell" AHMR, v. 581 (juliol 1586).

24. Les muralles foren construïdes al segle XIV i tenim referències documentals d'aquest topònim des del segle XVI: "portal de val" AHMR, v. 581 (octubre 1575). Era situat al carrer homònim i sabem que tenia creu *ibidem*, maig 1582. En ocasions els senyors juraven els privilegis a peu de portal AHMR, v. 302, f. 36 (setembre 1755). En total, hi havia tres portes d'accés a la vila: "el portal denominado de S. Antonio, dit Paordi (...) el portal de Reus, dit del Puntet (...) por la calle denominada Portal del Torrent" AHM, doc. 2296, 3-1-1861.

25. Les muralles han anat obrint-se a l'exterior a través de finestres, pallisses i portes des del termini de la Guerra de Successió, malgrat que, en ocasions i per motius bel·licistes, es tornin a tancar. Les darreres torres de guaita que foren enderrocades, i de les quals tenim notícia, fou a les darreries del segle XIX i es trobaven a la Muralla de la Font Nova AHMR, *Llibre d'actes*, v. 323, f. 20 (30-9-1888 "sobre el estado ruinoso que se halla la torre propiedad de D. José Ma. Martí Vela, hoy sus herederos, en la calle de S. Vicente, como igualmente la casa propiedad de D. Juan Urgellés Civit en la calle Muralla de la Fuente Nueva". AHMR, *Llibre d'actes*, v. 331 (12-8-1894) "para lograr el derribo de la torre de la calle de San Vicente propiedad hoy día de Rosa conocida en la Región por Consolación Codorniu Domingo..." AHMR, v. 370 (25-8-1895).

El ritual públic de l'ofrena tenia lloc a la plaça de l'Església, davant de l'abadia o rectoria (Foto: Arxiu "LF")